

چشم‌انداز ایران فردا

تألیف : محسن رضایی

رضایی، میرقائد، محسن، ۱۳۳۲ -
چشم‌انداز ایران فردا / محسن رضایی میرقائد. - تهران:
اندیکا، ۱۳۸۴.
چهارده، ۲۱۸ ص. - : مصور، جدول.
ISBN : 964-96215-0-4

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیپا.
۱- ایران - آینده‌نگری ۲- ایران - سیاست و حکومت -
قرن ۱۴ - الف. عنوان.
۹۵۵/۰۸۴ DSR ۱۵۸۶ / ر ۵۶ چ ۵
م ۸۴ - ۳۶۸۸ کتابخانه ملی ایران

انتشارات اندیکا

چشم‌انداز ایران فردا

تألیف: محسن رضایی

ناشر: انتشارات اندیکا

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۸۴

تیراژ: ۵۰۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰۰ تومان

تلفن مرکز پخش: ۶۴۸۱۵۱۱

شابک: ۹۶۴-۹۶۲۱۵-۰-۴ ISBN : 964-96215-0-4

پیش‌گفتار

در سالیان اخیر، تحول اساسی، در برنامه‌ریزی‌های کلان در عرصه‌های ملی و سازمانی مبتنی بر «چشم‌انداز»^۱ به چشم می‌خورد که این تحول عظیم در برنامه‌ریزی‌های بلند مدت، مسؤولان ارشد نظام را بر این امر واداشت تا با تدوین «سند چشم‌انداز ملی» تصویری مطلوب و قابل دستیابی فراروی نظام قرار دهند. در حقیقت، چشم‌انداز ایران، زیربنایی‌ترین بیانیه ارزش‌ها، آرمان‌ها و اهداف کشور می‌باشد که استراتژی‌ها، برنامه‌های میان‌مدت و کوتاه‌مدت ملی را هدایت و رهبری خواهد نمود.

پس، چشم‌انداز به هر یک از مؤلفه‌های اصلی جامعه جهت داده و برای آنها هدف تعیین می‌کند و مجموعه سیستم‌های مختلف حکومت را به یکدیگر پیوند داده و یک نظام «سازگار»، «هدفمند» و «هم‌فراينده» به وجود خواهد آورد. در واقع چشم‌انداز، دستیابی به منافع ملی و اجرای قانون اساسی را مد نظر داشته و با ایجاد «انگیزه ملی» برای همه اقشار جامعه، در تحقق اهداف چشم‌انداز یاری می‌رساند.

چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور، بخشی از آرمان‌های آسمانی ولی قابل تحقق بر روی زمین است که یک بخش از آن در آرمان و بخش دیگری در واقعیت قرار گرفته است که می‌توان آن را آرمانی دست‌یافتنی دانست.

وقتی یک «آرمان‌مشترک» در جامعه‌ای شکل می‌گیرد، همه تلاش می‌کنند بر اساس آن آرمان حرکت کنند؛ همان‌گونه که در زمان «انقلاب اسلامی» و «دفاع مقدس»، مردم و مسؤولان، هم هدف و منسجم بودند.

پس وجود «سند چشم‌انداز» تحولی اساسی در برنامه‌ریزی کشور ایجاد کرده و باعث انسجام کارشناسی اداری و هماهنگی بخشی می‌گردد. این امر منجر به برنامه‌ریزی‌های «هدفمند» شده و مسیر ملت را به سوی یک افق بلندمدت مشخص کرده و باعث «جهش ملی» خواهد شد.

حدود ۵ سال پیش، مقام معظم رهبری در جلسه‌ای، وجود «حلقه مفقوده‌ای» را در برنامه‌ریزی کلان برای مسؤولان ارشد نظام یادآور شدند و نیز فرمودند باید این حلقه مفقوده به تمام برنامه‌ها جهت دهد.

بعد از این جلسه، «تدوین چشم‌انداز» به مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شد. دبیرخانه و کمیسیون‌های مجمع، با تلاش فراوان، چشم‌انداز اولیه را نوشته و به دنبال تصویب در مجمع تشخیص مصلحت نظام به رهبری ارایه کردند. ایشان نیز پس از اصلاحاتی آن را مجدداً به مجمع ارجاع دادند و بعد از تصویب نهایی در مجمع تشخیص مصلحت نظام، از سوی مقام معظم رهبری به قوای سه‌گانه، سازمان‌ها و نهادهای مختلف ابلاغ شد.

سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ که از امسال برای ۲۰ سال آینده به اجرا درخواهد آمد، مورد توافق تمام قواست؛ زیرا برخلاف سندهای قبلی که بر روی آنها کارهای کارشناسی دقیقی انجام نشده بود، بر روی سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ به مدت ۵ سال مطالعات کارشناسی انجام شده است.

ایران ۱۴۰۴ در واقع یک مفهومی است که در پنج گزاره ذیل معرفی شده است:

ایران کشوری است توسعه یافته، با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در سطح منطقه؛ با هویت اسلامی و انقلابی، الهام‌بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و مؤثر در روابط بین‌المللی.

یکی از ضرورت‌های تدوین این اثر، نبودن رساله یا اثر مکتوبی جهت ترویج علمی و عملی چشم‌انداز می‌باشد. اگر چه در چند سال گذشته، در سخنان مسؤولین ارشد نظام، اشاراتی به سند چشم‌انداز شده است، در عین حال که لازم و بایسته است، اما کافی نبوده و شایسته است تا نخبگان جامعه همانطور که در تدوین این سند به نظام و مسؤولین کمک کرده‌اند، در عرصه‌های مختلف و تخصصی خویش بر تبیین و ترویج و اجرای سند چشم‌انداز همت گمارند و با نگارش مقالات و نظرات خود باعث پیرایه‌زدایی موانع احتمالی در تحقق چشم‌انداز گردند.

طبق آنچه گفته شد، این اثر که قطعاً خالی از اشکال نیست، جهت معرفی سند چشم‌انداز به صورت علمی نوشته شده است تا با نقد منصفانه نخبگان، زمینه مناسبی را جهت گفتمان شدن موضوع چشم‌انداز در دو دهه آینده فراهم آورد. مخاطبان اصلی این کتاب، «نخبگان» جامعه می‌باشند، زیرا نخبگان به‌عنوان «هادیان جامعه» نقش مؤثری در رهبری توده مردم ایفا خواهند کرد تا با عزم ملی، همگان در جهت تحقق «سند چشم‌انداز ملی» گام‌های مؤثری بردارند.

نکته فوق، رسالت خطیر روشنفکران دلسوز جامعه را بیان داشته و از ایشان استمداد یاری می‌نماید، زیرا تا زمانی که نخبگان جامعه پویا و فعال نشوند، انتظار مهمی از بدنه عمومی اجتماع نمی‌توان داشت. پس اگر در فرایندی، ابتدا نخبگان جامعه بر رسالت خویش در عرصه‌های مختلف واقف گردند و نیز در محیط‌های خود به آگاهی بخشی مردم بپردازند، در آینده‌ای نزدیک «بسیج ملی» جهت تحقق چشم‌انداز ایجاد خواهد شد.

این کتاب در چهار فصل تنظیم شده است:

در فصل اول (ادبیات چشم‌انداز)، ساختار تشکیل چشم‌انداز مطرح شده است که در آن به معرفی چهار رکن سازنده چشم‌انداز (مبانی علمی، تجارب برنامه‌ریزی، مبانی ارزشی و چالش‌ها) اشاره شده است. در بخش مبانی علمی به تعاریف مختلف چشم‌انداز و تفاوت آن با پیش‌بینی و آینده‌نگاری پرداخته شده است. در بخش تجارب برنامه‌ریزی به دو حوزه سازمانی و ملی، همراه با مثال‌هایی، اشاره شده

است. در مبانی ارزشی، دو بعد آرمانی و ارزشی بیان گردیده است. چالش‌ها نیز در دو عرصه ملی و بین‌المللی مطرح شده است.

در فصل دوم (چالش‌های استراتژیک جمهوری اسلامی)، به تبیین چالش‌های استراتژیک به‌عنوان یکی از ارکان سازنده چشم‌انداز پرداخته شده است. پرداختن به چالش‌های استراتژیک، از آن جهت حایز اهمیت است که این چالش‌های استراتژیک، همانند چتری بر فضای تصمیم‌گیری‌های کلان نظام سایه افکنده و تمام تصمیمات خرد و کلان مدیران نظام را به صورت مستقیم و غیرمستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهد.

در این فصل، با ۶ چالش استراتژیک (توسعه، انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی، بیداری اسلامی، جهانی‌شدن و هژمونی) آشنا شده و ضمن بیان پیشینه‌ای از چالش‌های فوق به تبیین چالش‌های استراتژیک پرداخته می‌شود.

در فصل سوم (گرایش‌های کلان در جمهوری اسلامی) به گرایش‌های مختلف در دوره‌های قبلی پرداخته می‌شود. در این فصل چهار گرایش اصلی «غربی»، «اسلامی - غربی»، «محافظه‌کارانه» و «انقلابی» مطرح شده و به آسیب‌شناسی مختصر دولت‌های سازندگی و اصلاحات پرداخته می‌شود.

اهمیت طرح گرایش‌های کلان جمهوری اسلامی در این نکته می‌باشد که برنامه‌ریزان و حاکمان ایران در صد سال اخیر به دلیل نوع گرایش‌های متفاوتی که داشته‌اند با نگاهی جامع به چالش‌های اساسی کشور توجه نکرده‌اند. بنابر این، «گرایش‌ها در تعیین الگوی برنامه‌ریزی و چشم‌انداز بسیار تأثیرگذار بوده‌اند».

در فصل چهارم (ایران فردا) به ویژگی‌های چشم‌انداز ایران توجه شده است و ضمن تبیین گزاره‌های سند چشم‌انداز، برخی از راه‌های دستیابی به «چشم‌انداز ملی» بیان می‌گردد.

امید است نخبگان دلسوز با نقد «عالمانه» و «منصفانه» خود از نقایص این اثر کاسته و بستر مناسبی جهت بیان دیدگاه‌های سازنده ایشان در جهت ترویج و تحقق چشم‌انداز شکل گیرد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیش‌گفتار.....	۵
فهرست مطالب.....	۹
فصل اول: ادبیات چشم‌انداز.....	۱۷
مقدمه.....	۱۹
ساختار چشم‌انداز.....	۲۱
۱-۱- مبانی علمی چشم‌انداز.....	۲۲
الف - تعریف چشم‌انداز.....	۲۲
ب - تفاوت چشم‌انداز و پیش‌بینی.....	۲۳
۱-۲- مبانی تجربی چشم‌انداز.....	۲۵
الف - چشم‌اندازهای سازمانی.....	۲۵
ب - چشم‌اندازهای ملی.....	۲۶
۱-۳- مبانی ارزشی چشم‌انداز.....	۲۸
الف - آرمان‌ها.....	۲۸
ب - ارزش‌ها.....	۳۰
۱-۴- چالش‌ها.....	۴۶

الف - بررسی و شناخت محیط بین‌الملل ۴۶

فرصت‌ها ۴۶

تهدیدها ۴۷

شناخت منطقه و روند تحولات آن ۴۹

بررسی روندها و تحولات محیط بین‌الملل ۵۲

ب - بررسی و شناخت محیط ملی ۵۵

نقاط قوت ۵۶

نقاط ضعف ۵۶

روندهای گذشته ۵۸

روندهای آینده ۶۳

فصل دوم: چالش‌های استراتژیک جمهوری اسلامی ۶۵

مقدمه ۶۷

۱-۲- تعریف چالش ۶۸

۲-۲- خواستگاه مدل ۶۹

۳-۲- چالش‌های استراتژیک جمهوری اسلامی ۷۴

۱-۲-۳- چالش توسعه ۷۴

الف - مفاهیم و نظریه‌های توسعه ۷۴

ب - پیشینه توسعه ۷۶

ج - چالش توسعه‌یافتگی ۸۰

چالش توسعه‌یافتگی سیاسی ۸۱

چالش توسعه‌یافتگی اقتصادی ۸۲

چالش توسعه‌یافتگی مادی و معنوی ۸۳

چالش درون‌زایی و برون‌زایی توسعه ۸۴

۲-۳-۲- چالش انقلاب اسلامی ۸۴

الف - مفهوم انقلاب و ویژگی‌های انقلاب اسلامی ۸۴

- ۸۵..... مفهوم اجتماعی انقلاب
- ۸۶..... مفهوم سیاسی انقلاب
- ۸۷..... ویژگی‌های انقلاب اسلامی
- ۸۹..... ب - جریان‌شناسی انقلاب
- ۹۰..... جریان علمی
- ۹۰..... جریان مارکسیستی
- ۹۱..... جریان اقبال لاهوری
- ۹۱..... جریان بازگشت به خویشتن
- ۹۲..... جریان احیای تفکر اسلامی
- ۹۴..... ج - چالش‌های انقلاب اسلامی
- ۹۵..... چالش نظام با جنبش‌های اجتماعی
- ۹۶..... چالش فکری ایران اسلامی با غربگرایی
- ۹۷..... چالش اسلام سیاسی و اجتماعی
- ۹۸..... چالش اندیشه امام با محافظه‌کاری و تحجر
- ۱۰۱-۲-۳..... چالش جمهوری اسلامی
- ۱۰۱..... الف - مفهوم جمهوری اسلامی
- ۱۰۱..... مفهوم دموکراسی در اندیشه غرب
- ۱۰۲..... سیر تحول دموکراسی در غرب
- ۱۰۳..... مفهوم جمهوری اسلامی از منظر امام خمینی(ره)
- ۱۰۵..... ب - پیشینه جمهوری اسلامی
- ۱۰۷..... ج - چالش‌های جمهوری اسلامی
- ۱۰۹..... چالش مردم و حکومت
- ۱۱۰..... چالش قومیت‌ها با یکدیگر و با حکومت
- ۱۱۰..... چالش قدرت بین المللی با ایران اسلامی و انقلابی
- ۱۱۱..... چالش مذهب و ملیت

- ۲-۳-۴- چالش بیداری اسلامی..... ۱۱۵
- الف - مفهوم بیداری اسلامی..... ۱۱۵
- ب - پیشینه بیداری اسلامی..... ۱۱۵
- ج - جایگاه انقلاب اسلامی ایران در نهضت بیداری اسلامی..... ۱۱۸
- د-چالش‌های بیداری اسلامی..... ۱۲۲
- چالش بیداری اسلامی و غرب..... ۱۲۲
- چالش اندیشه سیاسی امام(ره) و اندیشه‌های واپس‌گرایانه..... ۱۲۴
- چالش مبارزه مردمی و مبارزه مسلحانه..... ۱۲۵
- چالش تعامل بین‌المللی و گفتگوی مذاهب..... ۱۲۷
- ۲-۳-۵- چالش هژمونی در ایران..... ۱۲۸
- الف - تعریف هژمونی..... ۱۲۸
- ب - پیشینه هژمونی..... ۱۲۹
- ج - چالش‌های هژمونی..... ۱۳۳
- هژمونی درونزا و برونزا..... ۱۳۴
- تعامل با قدرت بین‌المللی غیرهژمونی..... ۱۳۹
- ایران منطقه‌ای و ملی..... ۱۴۰
- ۲-۳-۶- چالش جهانی شدن..... ۱۴۱
- الف - مفهوم جهانی شدن..... ۱۴۱
- ب - پیشینه جهانی شدن..... ۱۴۳
- ج - چالش‌های جهانی شدن..... ۱۴۸
- چالش جهانی شدن و جهانی سازی..... ۱۴۸
- چالش هویت و جهانی شدن..... ۱۵۱
- چالش جهان اسلام و غرب..... ۱۵۳
- چالش امنیت و رفاه ملی..... ۱۵۶

فصل سوم: گرایش‌های کلان جمهوری اسلامی.....	۱۵۹
مقدمه.....	۱۶۱
۳-۱- گرایش غربی.....	۱۶۲
الف) چالش هژمونی.....	۱۶۳
ب) چالش جهانی‌شدن.....	۱۶۵
ج) چالش توسعه.....	۱۶۷
۳-۲- گرایش اسلامی غربی.....	۱۶۹
الف) هژمونی آمریکا.....	۱۷۰
ب) جهانی‌سازی.....	۱۷۳
ج) جمهوری اسلامی.....	۱۷۳
د) توسعه.....	۱۷۳
۳-۳- گرایش محافظه‌کارانه.....	۱۷۵
۳-۴- گرایش انقلابی.....	۱۷۶
الف) چالش هژمونی.....	۱۷۷
ب) توسعه.....	۱۷۹
ج) تداوم انقلاب.....	۱۸۱
د) جمهوری اسلامی.....	۱۸۵
ه) بیداری اسلامی.....	۱۸۷
و) جهانی‌شدن.....	۱۸۹
فصل چهارم: ایران فردا.....	۱۹۳
مقدمه.....	۱۹۵
۴-۱- پیشینه چشم‌انداز.....	۱۹۷
الف) رویه‌های ملی.....	۱۹۷
ب) رویه‌های حکومتی.....	۱۹۹

- ۲-۴- لزوم شکل‌گیری چشم‌انداز..... ۲۰۰
- الف) کلان‌نگری..... ۲۰۰
- ب) آینده‌نگاری..... ۲۰۱
- ج) تصمیمات سیاسی..... ۲۰۲
- د) یکپارچگی ملی..... ۲۰۴
- ه) انسجام ملی..... ۲۰۵
- ۳-۴- مکانیسم تدوین چشم‌انداز..... ۲۰۷
- ۴-۴- ویژگی‌های چشم‌انداز..... ۲۰۹
- الف) خلق آینده..... ۲۰۹
- ب) راهنمای چالش‌های رشددهنده..... ۲۱۰
- ج) ایجادکننده وفاق ملی..... ۲۱۲
- د) جامع و تحول‌گرا..... ۲۱۲
- ه) برخاسته از نیازهای اصیل جامعه..... ۲۱۲
- و) قابل دستیابی در یک افق زمانی معین..... ۲۱۳
- ز) ازدیاد شتاب توسعه..... ۲۱۳
- ۵-۴- چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران..... ۲۱۴
- الف) توسعه‌یافته..... ۲۱۶
- ب) سرمایه اجتماعی..... ۲۱۶
- ج) امنیت ملی..... ۲۱۸
- د) ویژگی‌های فرد ایرانی..... ۲۱۹
- ه) رفاه ملی..... ۲۲۰
- و) جایگاه اول منطقه‌ای..... ۲۲۱
- ز) الهام‌بخش در جهان اسلام..... ۲۲۲
- ح) روابط بین‌الملل..... ۲۲۳
- ۶-۴- تحقق چشم‌انداز..... ۲۲۵
- الف) هرم اجتماعی..... ۲۲۵

۲۲۶ (ب) بسیج ملی

۲۲۶ (ج) بومی گرایی

۲۲۸ (د) ترویج

۲۲۸ (ه) گام‌های بعدی

www.ketab.ir